

Vroeger was alles beter!

Tuomas Kyrö

Vroeger was alles beter!

Vertaald uit het Fins
door Annemarie Raas

Oorspronkelijke titel *Ilosia aikoja, Mielensäpaboittaja*.

Werner Söderström Ltd, Helsinki

© 2014 Tuomas Kyrö & wsoy

© 2016 Nederlandse vertaling Annemarie Raas /

Uitgeverij Wereldbibliotheek

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bureau Beck

Omslagbeeld © iStock

Foto auteur © Laura Malmivaara

NUR 302

ISBN 978 90 284 2659 7

www.wereldbibliotheek.nl

Als een eik

Ik werd waarachtig wel even sikkeneurig toen mijn leven zich uitspreidde over de vloer van mijn werkplaats. Ik zocht in de gereedchapskast naar een beitel van gemiddelde grootte om het graveerwerk af te ronden, maar trok daarbij zo hard aan een kartonnen doos dat die op de grond viel. Er kwamen losse foto's uit, en een broos fotoalbum, dat ik oppakte en op de schaaftank legde. Ik boog me voorover om de losse foto's bijeen te rapen en terug in de doos te stoppen.

Ik had besloten dat het zinloos was om foto's van het verleden te gaan zitten bekijken; ik herinner me datgene wat ik me herinner van dit leven. Belangrijke foto's komen aan de muur, zoals onze trouwfoto en die foto van nieuwslezer Arvi Lind en speerwerper Seppo Rätty, en de onbelangrijke mogen in kartonnen dozen en bureaulades blijven liggen.

Maar in dat fotoalbum moest ik natuurlijk wel even een blik werpen.

Op het binnenblad stond met vulpen de naam van mijn vader geschreven, alsmede het jaartal 1913, en zomaar ineens herinnerde ik me hoe ik als klein jongetje samen met mijn moeder naar de zes foto's in het album zat te kijken, op een van die kortdurende momenten dat er niets gedaan hoefde te worden. Tussen het leerlooien en het vis schubben door. Tussen iemands geboorte en iemands overlijden door. Ik kon me ook herinneren hoe mijn vader zich verbaasd afvroeg wat dat eigenlijk voor beroep was, fotograaf. Een beetje bij mensen in de tuin kiekjes maken, in je beste pak en de verkeerde schoenen. Onder aan de foto stond FOTOGRAPIER K.R. ÅKSTRÖM, en wat ik van die man

wist was dat hij raar Fins sprak en tussen zijn fotografiebenodigdheden piepkleine flesjes spiritualiën had staan die hij verkocht in de jaren dat er nergens alcohol verkrijgbaar was.

Op de eerste foto in het album stonden mijn vader en moeder, naast elkaar, net verloofd, hoewel ze eruitzagen alsof hun foto voor het archief van de rijkspolitie was bedoeld. Achter de glimlach verschool angst. Je had het in die tijd niet makkelijk als je trouwde of voor een camera belandde.

Toen kwam er een foto waar ik zelf ook op stond, in moeders armen. Vijfentwintigjarigen zagen er in die tijd waarachtig heel anders uit dan nu. Een sjaaltje om het hoofd, en kleren die bijna net zo zwaar wogen als het leven zelf. Behalve ikzelf stond er nog een ouder kind op de foto, alsmede – hoe zou ik die ooit kunnen vergeten – Urpo van de burens, die als wees was achtergebleven en bij ons woonde totdat hij in staat was zelf de kost te verdienen. Op de foto zag Urpo eruit als een kleine volwassene, al kon hij niet ouder zijn dan een jaar of zes. Naast ons was een jong boompje te zien, nog kleiner dan de ouderloze Urpo, dat mijn vader daar had geplant op de dag dat ik werd geboren. Vandaag de dag groeit die eik nog steeds bij mij in de tuin, zo groot dat mijn zoon, dokter Kivinkinen en de maatschappelijk werkster vinden dat hij onmiddellijk moet worden omgehakt. Ze zijn bang dat hij op het huis zal vallen. Maar die eik valt niet om voordat ik dat doe, en zelfs al doet hij dat wel, dan is dat het beste einde dat een huis ten deel kan vallen.

De laatste volledige foto in het album was van een stel volslagen onbekenden op een paard-en-wagen. Ik kon waarachtig niet zeggen of het om een alledaagse situatie, een feest of een rouwstoet ging.

De allerlaatste foto was gehalveerd.

Het was een foto van een man en een vrouw, ze hielden elkaar bij de hand vast. De foto was ter hoogte van hun hals afgescheurd zodat de gezichten ontbraken, en rechtsonder zat een vlek van het een of ander.

Opnieuw schoot er een herinnering door me heen.

Vader had de foto meegebracht uit de oorlog, en die vlek was bloed. Nou weet ik waarachtig niet wat zo'n foto in een familiealbum te zoeken heeft. Het is zonder meer beter dat men vandaag de dag kameraden uit vreemde landen via briefwisseling leert kennen in plaats van schotenwisseling.

Naast de losse foto's trof ik een envelop aan waarop BELANGRIJK stond. Die bevatte een toegangskaartje tot het Salpausselkänglaufstoernooi en de dienstregeling van de trein voor het traject Donker-Finland – Kajaani, maar wat ik vooral meteen weer herkende was het krantenknipsel waarin het overlijdensbericht van mijn vaders moeder en de aankondiging van mijn vaders vijftigste verjaardag naast elkaar stonden afgedrukt. Tussen die twee gebeurtenissen lag slechts één week, en vader had de advertenties tegelijkertijd naar de krant gebracht omdat hij hoopte kwantumkorting te krijgen. Het toeval wilde dat de teksten van plaats verwisselden.

Onder de overlijdensadvertentie stond: GEEN FEEST.

En onder mijn vaders verjaardagsbericht: zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien (Mat. 5:8).

Ik sloot de envelop, stopte het album in het laatje van het dressoir en begon de losse foto's door te nemen. Alle tijdperken lagen zorgeloos door elkaar, zwart-wit en gekleurd, groot en klein, schoolfoto's en pasfoto's. Ik keek naar moeder de vrouw toen ze nog een jonge meid was, voordat we elkaar leerden kennen. Ze stond in haar zomerkleren te glimlachen, precies zoals ik me haar altijd zal herinneren. Lichtvoetig en vrouwelijk, ook met spataderen in haar benen of wanneer de muggen haar plaagden tijdens het plukken van bergbraambessen op het veen.

Toen ik naar die oude foto's zat te kijken, leek het alsof ik ze was binnengestapt. Het verbaasde me waarachtig dat ik ineens weer wist hoe wollen sokken op je blote huid voelden, en de heup van moeder de vrouw toen mijn hand die aanraakte bij het nemen van de familiefoto.

De nevel ging aan de kant. Deze dag ging aan de kant. Ik

keek er niet vanaf deze dag naar, maar rechtstreeks vanaf het moment dat die foto's waren genomen.

Lange jaren en trage gebeurtenissen zijn op deze leeftijd als bliksemschichten. Je kunt niks meenemen, en er blijft ook niet veel van jezelf achter hier. Daarom moet je kunnen vertrekken op de manier die je zelf wilt, en wie anders weet wat ik wil?

De telefoon bracht mij terug in de werkelijkheid. Het was half acht, het beltijdstip van mijn zoon. Iedere ochtend op dezelfde tijd controleerde hij of alles goed was, wat ik had gedaan, wat ik van plan was te gaan doen. Ik drukte op de afbeelding van een groene telefoonhoorn op mijn mobieltje en deelde mee dat ik het leven van mijn ouders en mijzelf had doorgenomen. Ik wist wat me te doen stond, en dat zou ik snel doen ook. Ik moest naar het verpleeghuis, de stoffenzaak, de ijzerhandel en op zoek naar inkt.

De paarden naar binnen

Ik liet moeder de vrouw onze trouwfoto zien en memoreerde hoe ik destijds vanuit de kerk meteen naar huis had gewild. Ik wilde de kleren die zo om mijn hals knelden uitdoen, mijn laarzen aantrekken en de schop ter hand nemen. Wat heb je daar nou aan, een beetje rondhangen en mensen de hand schudden en taart eten. Moeder de vrouw glimlachte even, en ik had het idee dat vandaag zo'n dag was waarop ze begreep wat ik zei.

Ik memoreerde hoe ze tijdens de bruiloft dreigde dat onze echt van korte duur zou zijn als ik weigerde te walsen. Ze moesten me van de zolder plukken, waar ik zat te mokken. Dat was meteen ook de laatste keer dat ik gedanst heb, en gelukkig zijn er van die eerste keer geen foto's gemaakt.

Ik wachtte tot het eten was afgekoeld. Ik hield de foto's omhoog voor moeder de vrouw; soms glimlachte ze, soms richtte ze haar blik op mij. Ik vroeg of het leven echt zo was geweest zoals het er op de foto's uitzag, of dat dat alleen maar kwam door het moment waarop ze genomen waren en de manier waarop de mensen waren opgesteld. Op natuurgetrouwe foto's zou mijn moeder in de keuken staan, mijn vader in het bos om bomen te vellen en ikzelf zou op weg naar de paarden zijn met hooi, maar hoe kun je op drie plaatsen tegelijk een foto nemen? En de zon scheen toch zeker ook wel toen, de wereld was toch niet zwart-wit? Misschien werd er een verse baars in een visklem boven open vuur gebakken en was er iemand met een harmonica.

Moeder de vrouw bewoog haar hoofd lichtjes, en wat mij betreft leek dat op knikken. Ik bevoelde het eten met mijn pink

en gaf haar de eerste hap met de lepel. Ik zei dat een mens nooit foto's heeft van de momenten waarvan hij ze zou moeten hebben, zoals toen die keer dat ik voor het eerst met mijn hoofd vooruit van de rotsen in het water van het Porsajärvi durfde te springen. En een serie foto's van moeder de vrouw zou er zo uitzien: terwijl ze een stukje uit het venster leunde en ik van het werk kwam. Terwijl ik naar haar zwaaide en zij zwaaide en zei dat het eten op tafel stond – wat ik best wist, hoor; de geur van aardappelen kende ik ook.

Ik had ook drie brieven in mijn zak die zij aan mij had geschreven en die ik in de doos met foto's had gevonden. Ik droeg ze bij me, al wilde ik ze niet lezen.

'Ik eet niet, geen honger, de paarden moeten verzorgd,' klonk er uit het bed naast ons.

Ik stopte de foto's in een plastic hoesje en concentreerde me op het eten.

'Als lieve Anneli niet zelf eet, moet ik haar voeren,' zei de verpleegkundige.

Ze doopte een stuk roggebrood in de melk en probeerde Anneli ertoe te verleiden haar mond te openen. Op die manier belandde er meer eten op de vloer dan in de mond. Er was waarachtig wel een reden dat het eten moeder de vrouw wel goed smaakte en Anneli niet. Namelijk dat ik eigen aardappelen en gerookte casselerrib door het instellingseten praktke.

'Waarom krijgen ze daarzo betere kost?' vroeg Anneli. 'Waarom krijg ik geen varkensnek?'

Ik zei tegen de verpleegkundige dat die vreemde lucht vast en zeker via het ventilatiekanaal binnenkwam. Ik was niet van plan me te laten betrappen op het voeren van mijn eigen aardappelen; ik weet maar al te goed hoezeer ze in zo'n instelling vitamines, zouten en suikers in de gaten houden. Voedingswaarden zijn belangrijker dan een goede smaak en de vreugde die lekker eten je bezorgt.

Een mens zou waarachtig niet gedwongen moeten worden op de laatste meters van zijn leven hetzelfde te eten als op de

eerste meters, het voer dat ze op kinderdagverblijven en scholen serveren. Wat kinderen eten moet je wel in de gaten houden, want die zitten later in het arbeidsleven op ergonomische stoelen, en voor zulk werk is een heel andere hap nodig dan voor mijn generatie. Vandaag de dag tikt men in verwarmde ruimtes op machines, of er nou bossen met de grond gelijk worden gemaakt of nationale economieën. Op de radio staat de verkeerde zender op en men lijdt aan spit omdat er nog nooit iets is gedaan met die rug. De mens is in die zin een vreemd wezen dat het lichaam de geest niet heeft kunnen bijhouden. De ruggengraat is een nutteloos overblijfsel uit de tijd dat we nog op twee benen liepen, en het duurt niet lang meer of hij verdwijnt helemaal. Ruggengraatimplantaten worden geplaatst naargelang je beroep of hobby dat verlangt.

Mijn pijnen heb ik doordat er vanaf de leeftijd van vier jaar met dit lichaam en de bijbehorende spiergroepen in de buitenlucht is gewerkt. Vandaag de dag komen jongeren voor het eerst buiten wanneer ze tien zijn, omdat het altijd te koud, te warm, te winderig of te kalm is.

Dus die vrouw van mij heeft waarachtig recht op gerookte casselerrib en een klont boter, en datzelfde recht zou Anneli ook moeten hebben.

Moeder de vrouw nam een tweede lepel met eten, liet dat tussen haar lippen en over haar tong gaan, zoals blagen doen met voedsel dat ze niet kennen. Ze probeerde uit of het om vergif of iets lekkers ging. Ze slikte en opende haar mond opnieuw, als een vogeljong. Ik bood haar de volgende lepel aan en vertelde hoe mijn gedachten helemaal helder waren geworden door de foto's. Er zijn nog een paar dingen in het leven die ik moet doen. Het hout is geschaafd, de spijkers zijn uitgezocht.

‘Maakt u een speelhuisje voor de kleinkinderen?’ vroeg de verpleegkundige.

Ik zei dat ik dat in de jaren vijftig al had gedaan. Het was nu tijd om iets voor mezelf te maken.

Langzaam maar zeker kreeg moeder de vrouw de smaak te

pakken. Zo gaat dat als je geduld hebt, als je eraan denkt het leven in haar tempo te leven en niet dat van jezelf, dat je niet zit van: het journaal begint zo. Als je de ander opjaagt, gaat de mond dicht of komt de pap die je net naar binnen hebt gelepeld weer naar buiten gespoten. Tegelijkertijd sloot Anneli in het belovende bed met een denkbeeldige ritssluiting haar mond.

‘Hè toch, luister nou toch,’ zei de verpleegkundige. ‘Ik moet nu echt verder met mijn ronde. Aan het eind kom ik nog even terug, en dan hoop ik dat Anneli een beetje meer bereid is om samen te werken.’

Nadat de verpleegkundige was vertrokken fluisterde Anneli tegen mij dat ze hier weg moest. Ze was van plan de stukjes brood die ze niet had gegeten als proviand mee te nemen, en in haar kussensloop had ze een handvol suikerklontjes opgeslagen, en zout. Ze zei dat ze wist waar de buitendeur was; daarlangs kon ze vluchten als het juiste moment was gekomen. Ik kon haar heel goed begrijpen. Niemand heeft het achter slot en grendel naar zijn zin, tenminste als je weet dat je achter slot en grendel zit. Vaak hingen er oude mannetjes en vrouwtjes rond bij de deur van de afdeling om te kijken of die misschien op een kier tje bleef staan, en als dat een keer gebeurde, moesten die ouwetjes door middel van politieberichten en vrijwilligers worden opgespoord. Ik probeerde Anneli ervan te verzekeren dat we veilig waren. Ze keek me heel even in de ogen, alsof ze iets heel belangrijks had begrepen.

‘De paarden naar binnen!’ gilte ze.

Ik zei dat er volgens mij geen paarden waren hier.

‘Waar zijn we dan?’

We zijn hier.

‘Waar? Wat is hier?!’

Die vraag klonk al wat paniekeriger. Ik vertelde dat we thuis waren en dat een mens het thuis het best had. Anneli begon haar broek uit te trekken, zei dat ze niet zo lang mocht slapen, moeder wordt boos als ze zo lang slaapt. De paarden moeten naar binnen worden gebracht en ze moet haar buitenkleding aantrekken.

'M'n muts en vilten sokken. M'n muts en vilten sokken. Heb jij die weggepakt?'

Nu was het niet langer Anneli die sprak maar meneer Alshaimer. Ook moeder de vrouw pleegde destijds dure telefoontjes naar onze zoons en bazelde over gestolen armbanden, boeven die in het bos op de loer lagen en een gat dat door mannen met gele helmen bij ons in de achtertuin werd gegraven. Ze had het over dansschoenen waarvan ik niet eens wist dat ze bestonden. Het duurde waarachtig wel even om aan die praatjes te wennen. Het is me nooit echt gelukt.

Anneli legde uit dat we op weg zouden gaan naar Vyborg, zodra de paarden naar binnen waren gebracht. Een reis van één nacht, als je een goed paard hebt, zoals haar Arska. Ze trok de kleren aan die ze zojuist had uitgedaan. Ze beschreef het heuveltje waarachter het pad naar huis begon, meteen achter de grote eik.

'Paarden naar binnen!'

Moeder de vrouw draaide haar hoofd naar haar toe.

'Paarden naar binnen!'

Anneli probeerde op gang te komen, maar het duurde lang voordat ze zich herinnerde welk been ze als eerste op de grond moest zetten. Moeder de vrouw hield niet van harde stemmen en begon zachtjes te kermen.

'Wat is hier aan de hand?' vroeg de teruggekeerde verpleegkundige op een strengemoedertoon. Ze keek ook naar mij, alsof ik Anneli's handlangster was. Ik zei dat we de paarden naar binnen brengen en dan naar Vyborg vertrekken.

'Anneli, ga nu zitten!' zei de verpleegkundige. 'Rustig nu. Eet.'

Waarachtig, als je iemand wilt kalmeren heeft commanderen geen zin. Eerst schreeuwt de een, en dan schreeuwt de ander terug dat hij niet moet schreeuwen. En gegarandeerd dat er nog een derde bij komt die brult: wat zitten jullie hier verdomme te schreeuwen, moet ik jullie op je muil slaan? Een schreeuwend kind moet je in de ene hand een spijker en in de andere hand

een hamer geven. Of een hete aardappel. Misschien een boek, als het graag leest. Ze moeten iets te doen hebben.

Moeder de vrouw wilde niet meer eten.

Ik roerde de koffie om die af te laten koelen. Ze slurpte drie keer van het tuitbekertje en maakte zich toen op om een dutje te doen. Ik veegde de haren op haar voorhoofd opzij, legde een extra dekentje over haar benen en zette het bed in de ligstand. Deed de lamp uit. Buiten ging de straatverlichting aan, via de schemering gingen we de duisternis in. Ik draaide de jaloezieën dicht. Moeder de vrouw sliep al.

Anneli keek naar de verpleegkundige met een strenge rimpel tussen haar ogen, en de verpleegkundige wist niet goed wat ze moest doen.

‘Viltten sokken, goeie viltten sokken! Die ouwe vent heeft m’n muts meegenomen! Paarden naar binnen!’

Ik zei dat het uitstekend ging met de paarden, dat ik ze met mijn eigen trucjes de stal in had gelokt. Ik haalde het pakje casselerrrib uit mijn zak en liet Anneli met haar eigen vingers een plakje pakken, en nog een, en nog een derde ook. Ze smakte met het vlees in haar mond en zei dat ze dit soort dingen vaak at wanneer ze met de dames in de stad was. Ze vroeg of er ook makreel was. Ze meende dat je alleen op de zwarte markt nog aan zoiets lekkers kon komen; ik ontkende het niet. Ze vroeg of er de voorgaande nacht bombardementen waren geweest, of de paarden rustig bleven.

Ik zocht tussen de foto’s naar een oud kiekje van een baby. Dat gaf ik aan Anneli, met de mededeling dat ze voor het kindje moest zorgen, dat nog maar een paar maanden oud was. Ze legde de foto in haar armen en keek ernaar. Ze sprak ertegen met zachte stem, ik knikte, heel goed, kijk nou, hij stopt meteen met huilen. Ik zei dat de muts en de viltten sokken op de oven lagen te drogen. Terwijl ik me opmaakte om weg te gaan, beloofde ik dat ik de paarden stro zou brengen. Toen zette ik alle bordjes bij elkaar op een dienblad; ik deed de lichten uit en bracht het dienblad naar de keuken.

Ik ging even een moment in de tv-kamer zitten. Daar bladerde ik wat in de krant, waarin de toestand in de wereld nog veel fouter was dan twee dagen eerder. Er waren domme dingen gedaan met de economie, omdat geld niet meer uit biljetten bestond maar alleen uit getallen in de computer van de Centrale Bank. Van daaruit werd het uitgeleend, geïnvesteerd, gestolen, verduisterd en gewisseld; geld dat zelfs nog nooit had bestaan. Vervolgens bleek dat er sprake was van schulden en kredieten waarvoor financiële hulp en steunpakketten moesten worden geregeld, oftewel meer getallen van diezelfde rekeningen. Aan aardappelen zouden ze waarachtig meer hebben, en aan gezond verstand. Als iemand op het idee zou komen aardappelen en gezond verstand in dezelfde zak te doen en die zakken in een container te stoppen, dan zou de buitenlandse handel vast en zeker groeien.

Inmiddels had ik gezelschap gekregen van Risto Lipponen, die stilletjes de tv-kamer in was geschuifeld en in de schommelstoel was gaan zitten. Ooit was hij de belangrijkste belastingbetaler van het dorp geweest. Hij handelde in auto's en elektronica en liet twee flatgebouwen neerzetten; ik goot het beton daarvoor. Zijn rijkdom was zichtbaar doordat hij een huis van steen had, Duitse auto's die ieder jaar groter werden en een buik waarvoor hetzelfde gold.

Hij ging met pensioen en ik ging met pensioen, en vijftien jaar lang zag ik Risto Lipponen niet, totdat hij in die schommelstoel ging zitten met een volgepiste broek. Dus toch geen Spaanse golfbanen voor Risto na zijn pensioen, zoals hij in een interview ter gelegenheid van zijn verjaardag had aangekondigd. Hij vermeldde ook dat hij altijd een door en door eerlijke man was geweest, en geheelonthouder.

Zulke dingen gebeuren in het leven. Je kunt er niets tegen beginnen.

Er wordt vast een medicijn tegen geheugenziektes gevonden. Voor kinderverlamming en tuberculose en immuungebreken is dat ook gebeurd. Maar het zal niet lang duren of de natuur komt

met een nog vinniger griepje. Risto Lipponen keek me langdurig aan; ik probeerde licht afstandelijk en opgewekt vriendelijk te blijven kijken.

‘Raad eens hoelang ik hier al zit?’ vroeg hij.

Ik raadde: al die tijd dat ik het C-katern had zitten lezen.

‘Raad nog ’s?’

In de tijd dat ik één nieuwskolom had gelezen?

‘Weer fout. Je bent geen al te slimme, jij. Zal ik zelf antwoorden, omdat jij dat niet kan?’

Ik knikte. Risto telde lange tijd op zijn vingers, zoals kleine kinderen dat doen.

‘Ik ben hier al een eeuwigheid.’

Ik vroeg of Risto’s eeuwigheid wat draaglijker werd van ge-rookte casselerrib en aardappelpuree.

‘k Heb liever sterkedrank,’ fluisterde Risto.

Ik wil waarachtig niet zo worden als Risto, of als Anneli. Een mens moet een plan hebben voor het geval hij een hersenziekte of iets anders bedreigends krijgt. Als ik m’n verstand verlies en verward ga rondzwerfen, is er maar één richting. Het moeras. Of de kust van de Noordelijke IJszee. Ik vergeet waar ik ben, verdwijn op een stenige vlakte. Dat mag dan best in de krant hoor, dat er een oude man doodgevroren in het moeras is gevonden. Zolang ze er maar bij vertellen dat zijn emmers vol met bergbraambessen zaten en zijn laarzen goed gelooid waren.

Ik zorg voor moeder de vrouw. Wie zal er voor mij zorgen? Komt mijn zoon mij voeren? Ik betwijfel het. Wil ik dat hij me komt voeren? Waarachtig, nee. Draait de verpleegkundige mij om in bed, ziet ze m’n achterste en m’n voorste? Zet ze me onder de douche en denkt ze ondertussen aan haar eigen sores, welke boodschappen ze straks gaat halen, is er nog kattenvoer, nou nou, ook deze heer riekt naar een leven dat geleefd is.

Waarom je laatste jaren van anderen afhankelijk zijn als je al op vijfjarige leeftijd pap kon koken, koeien kon melken, netten kon ontwarren en greppels kon graven? En wat dan nog, als ik ineens in heel andere tijden verkeer? Als ik denk dat ik zeven-

tien lentes ben, gemotoriseerde snufjes koop? Als ik door de dorpen loop en beweer dat ik overal de eigenaar van ben? Als ik een kookworst eet op een bankje in het park bij de kerk en vergeet een lange onderbroek aan te trekken?

Luiers zal ik weigeren. En slangetjes en zakjes met infuusvloeistof horen niet in mijn lijf of dat van professionele langlaufers thuis. Je moet je eigen wil kenbaar maken zolang je dat nog kunt. Dat is rechtvaardig, economisch gezien duurzaam en milieuvriendelijk.

Moeder de vrouw dacht anders over dit soort dingen, omdat vrouwen anders denken. Voor hen is zorgen en verzorgd worden makkelijker. Ze willen een hand op hun schouders, willen aangeraakt worden, getroost. Kunnen dat ook terug doen. Ze vinden het niet moeilijk om om hulp te vragen of zich in iemands armen te nestelen. Ook liggend in bed lijkt het alsof ze meer in dit leven wil zijn dan niet. Iedere dag kijk ik in haar ogen, omdat die alles vertellen. Iedere dag verdwijnt het vuur er een klein beetje verder uit, maar helemaal uitgedoofd zijn ze niet.

Als er niemand is die zich mij herinnert zoals ik was, besta ik dan? Wie weet van Anneli wie zij was? Zijn er foto's, zijn er geschriften achtergebleven? Weten wij iets over de jaren dat zij en Risto Lipponen vol leven en vol kracht zaten?

Weten zij dat?

Zeg maar. Maar. Of zo.

Ik had een taxi gebeld en stond voor het eerst van mijn leven in een stoffenzaak. Ik wist wat ik nodig had, maar mooi dat er meteen een verkoopster achter me opdook die kwam neuzen, zo van: wat kan ik voor u doen? Alsof ze daadwerkelijk ergens anders in geïnteresseerd was dan in de biljetten in mijn portemonnee. Nog meer wantrouwen koester ik jegens zaken waar het warm is en waar zorgvuldig is nagedacht over de verlichting, en dat ze dan komen frommelen van: past dit niet bij uw vloer, of raam, of bruidsjapon.

Het is waarachtig beter om je plannen niet aan vreemden te onthullen, maar je moet toch iets zeggen, anders denken ze dat je een winkeldief bent. Het best kun je over het weer beginnen, ook al had ik fluweel nodig voor moeder de vrouw, en die zou zoiets hebben gewild.

Ik zei tegen de verkoopster dat het de warmste ochtend in dertien jaar was geweest en dat de grond nog groen was. Normaal kon je rond deze tijd van het jaar al langlaufen, maar nu was er nergens sneeuw te bekennen. De verkoopster knikte en trok een rol veel te felle rode stof tevoorschijn. Ik zei dat de vliegen in de raamkozijnen de afgelopen dagen al wakker waren geworden; die dachten zeker dat het lente was, ook al is het december. Die arme beesten snappen niet wat goed is voor ze, en om die reden wil ik ze ook niet doodmeppen. Laat ze maar boven m'n koffiebrood zoemen als ze daar gelukkig van worden.

‘Dit is dus zeg maar echt de modekleur van nu dat je zegt van... Zou je je kunnen voorstellen dat...’

Ik legde de stof die ze me had laten zien terug op zijn plaats

en zocht naar een rustgevend groen, dat bij andere belichting zwart oogde. Verder nog een aantal kanten boorden. De verkoopster knipte de stoffen en ik controleerde met een meetlint of ze niet in het voordeel van de winkel had gemeten. Toen we ons naar de kassa begaven, vroeg ik of ik een handvol rode en witte kopspelden op de koop toe kon krijgen.

‘Ik heb eigenlijk niet echt de bevoegdheid zeg maar om van die individuele kortingen te geven. Wat wij zeg maar doen is dat we van die aanbiedingen hebben die voor de hele keten gelden zeg maar. Of zo.’

Het gaat niet om die korting maar om klantenbinding. Zoiets wordt voor mijzelf in de loop der jaren duurder en voor de winkelier goedkoper. Dat is wat de jeugd niet begrijpt, net zomin als de in Amerika woonachtige beursgenoteerde aandeelhouder wiens wensen, behoeftes en fantasieën bepalen wat ze in een Finse stoffen- of bandenzaak wel en niet mogen. Het enige wat ik wil is recht en redelijkheid, en in dit geval zouden die bestaan uit een handvol rode en witte kopspelden.

De verkoopster kneep haar ogen tot spleetjes; ze was in haar hele negentienjarige leven nog nooit eerder voor zulke ingewikkelde beslissingen komen te staan, dat was duidelijk.

‘Nou oké, goed,’ zei ze. ‘Je zegt het toch... eh, tegen niemand, hè? Dus. Zeg maar.’

Tegen wie zou ik iets moeten zeggen? vroeg ik toen ik de spelden in een zakje deed en het zakje in mijn jas stopte. Vroeger zou ik het Yrjänä hebben verteld, maar hoe neem je contact op met een overledene? Yrjänä kon babbelen over kortingen en herinneringen ophalen aan gemeenschappelijke kennissen en stoffenhandelaars van vroeger. Hij was een prater, terwijl ik liever stil ben. Moeder de vrouw wist hoe ze stoffen, kopjes en verjaardagskaarten moest kopen. Ik kan een schoffel en een auto kopen, een Voort Escoort.

Ik stak de weg over naar de ijzerhandel; de taxi reed achter me aan. Eigenlijk heten die geen ijzerhandel meer, maar speciaalzaak voor woninginrichting en bouwbenodigdheden. Altijd moeten

ze met woorden spelen en de dingen lastiger maken. Is er al een keer een goed en duidelijk woord bedacht, zoals schoonmaker, moeten ze daar weer reinigingsmedewerker van maken. Nog even en de mens is geen mens meer maar een communicatievaardig, qua prestatie en presentatie variabel organisme dat de pincet-greep beheerst.

In de ijzerhandel ken ik de weg en weet ik hoe ik mijn voeten op de grond moet zetten. Ik weet waar de verf staat en welke verf ik nodig heb. Maar ook daar liep een enthousiaste verkoper rond die ik moest zien te vermijden. Toen hij op me afkwam, dook ik vanaf de rekken met verf tussen de rekken met gereedschap, en van de gereedschapsrekken naar de tegels. Op de winkelschool krijgen ze duidelijk geen lessen waarin wordt verteld dat je goede klanten wegjaagt als je je opdringt.

Ik pakte een blik witte glansverf, een blik beitslak en aceton. Drie rollen afplakband. Ik liep naar de kassa, waar de eigenaar in eigen persoon voor de afrekening zorgde. Hij is winkelier in de derde generatie en heeft de lelijkste stem van het kerkkoor, maar desondanks is hij een wijs man. Ook ditmaal deed hij onmiddellijk een penseel op de koop toe, en hij stelde dat het vrij redelijk weer was.

Handelaren zijn ingewikkelde mensen, als je erover nadenkt. Zitten in de hoogste belastingschijf, voorzien de lagere school van linialen en het medisch centrum van naalden. Weten ook hoe ze te hoge belastingen moeten omzeilen. Verplaatsen hun onderaannemingsbedrijf en de dochter van hun dochteronderneming naar Estland. Stemmen op de liberalen en nodigen elkaar op Onafhankelijkheidsdag uit voor feestjes waar hele zwijnen worden geserveerd.

Een wijze winkelier loopt niet te koop met zijn geld. De ijzerhandelaar woont nog in hetzelfde huis als in de jaren zestig en laat de boel niet verbouwen om indruk te maken. Van binnen kan zijn huis uit diamanten en zwembaden bestaan, en er hangt vast ook een rendiergewei boven de open haard, maar waar het om gaat is dat ik dat niet kan zien. Hij is slim genoeg om in een